

Sbírka soudních rozhodnutí

ROZSUDEK SOUDNÍHO DVORA (pátého senátu)

18. července 2013*

„Kasační opravný prostředek — Kartelové dohody — Trh instalace a údržby výtahů a eskalátorů — Odpovědnost mateřské společnosti za porušení kartelového práva, kterých se dopustila její dceřiná společnost — Holdingová společnost — Vnitropodnikový program slučitelnosti („Compliance-Programme“) — Základní práva — Zásady právního státu v rámci stanovení ukládaných pokut — Dělbá moci, zásady legality, zákazu zpětné účinnosti, ochrany legitimního očekávání a odpovědnosti za zavinění — Nařízení (ES) č. 1/2003 — Článek 23 odstavec 2 — Platnost — Legalita pokynů Komise z roku 1998“

Ve věci C-501/11 P,

jejímž předmětem je kasační opravný prostředek na základě článku 56 statutu Soudního dvora Evropské unie, podaný dne 27. září 2011,

Schindler Holding Ltd, se sídlem v Hergiswilu (Švýcarsko),

Schindler Management AG, se sídlem v Ebikonu (Švýcarsko),

Schindler SA, se sídlem v Bruselu (Belgie),

Schindler Sàrl, se sídlem v Lucemburku (Lucembursko),

Schindler Liften BV, se sídlem v Haagu (Nizozemsko),

Schindler Deutschland Holding GmbH, se sídlem v Berlíně, (Německo),

zastoupené R. Bechtoldem a W. Boschem, Rechtsanwälte, jakož i J. Schwarzem, Prozessbevollmächtigter,

účastnice řízení podávající kasační opravný prostředek,

přičemž další účastnice řízení jsou:

Evropská komise, zastoupená R. Sauerem a C. Hödlmayrem, jako zmocněnci, ve spolupráci s A. Böhlkem, Rechtsanwalt, s adresou pro účely doručování v Lucemburku,

žalovaná v prvním stupni,

Rada Evropské unie, zastoupená F. Florindo Gijónem a M. Simm, jako zmocněnci,

vedlejší účastnice v prvním stupni,

* Jednací jazyk: němčina.

SOUDNÍ DVŮR (pátý senát),

ve složení T. von Danwitz, předseda senátu, A. Rosas (zpravodaj), E. Juhász, D. Šváby a C. Vajda, soudci,

generální advokátka: J. Kokott,

vedoucí soudní kanceláře: A. Impellizzeri, rada,

s přihlédnutím k písemné části řízení a po jednání konaném dne 17. ledna 2013,

po vyslechnutí stanoviska generální advokátky, na jednání konaném dne 18. dubna 2013,

vydává tento

Rozsudek

- 1 Kasačním opravným prostředkem se společnosti Schindler Holding Ltd (dále jen „Schindler Holding“), Schindler Management AG (dále jen „Schindler Management“), Schindler SA (dále jen „Schindler Belgie“), Schindler Sàrl (dále jen „Schindler Lucembursko“), Schindler Liften BV (dále jen „Schindler Nizozemsko“) a Schindler Deutschland Holding GmbH (dále jen „Schindler Německo“) (dále společně jen „skupina Schindler“) domáhají zrušení rozsudku Tribunálu Evropské unie ze dne 13. července 2011, Schindler Holding a další v. Komise (T-138/07, Sb. rozh. s. II-4819, dále jen „napadený rozsudek“), kterým Tribunál zamítl jejich návrh na zrušení rozhodnutí Komise C(2007) 512 final ze dne 21. února 2007 v řízení podle článku [81 ES] (věc COMP/E-1/38.823 – Výtahy a eskalátory, dále jen „sporné rozhodnutí“), jehož shrnutí bylo zveřejněno v *Úředním věstníku Evropské unie* (Úř. věst. C 75, s. 19), nebo podpurně na snížení pokut, které jim byly uloženy.

Právní rámec

- 2 Článek 23 nařízení Rady (ES) č. 1/2003 ze dne 16. prosince 2002 o provádění pravidel hospodářské soutěže stanovených v člancích [81 ES] a [82 ES] (Úř. věst. L 1, s. 1; Zvl. vyd. 08/02, s. 205), který nahradil čl. 15 odst. 2 nařízení Rady č. 17 ze dne 6. února 1962, první nařízení, kterým se provádějí články [81 ES] a [82 ES] (Úř. věst. 13, s. 204), v odstavcích 2 až 4 stanoví:

„2. Komise může rozhodnutím uložit podnikům a sdružením podniků pokuty, pokud úmyslně nebo z nedbalosti:

- a) se dopouštějí jednání v rozporu s články 81 [ES] nebo 82 [ES], [...]

[...]

Pokuta u každého podniku a sdružení podniků podílejících se na protiprávním jednání nesmí přesáhnout 10 % jeho celkového obratu za předchozí hospodářský rok.

[...]

3. Při stanovování výše pokuty se přihlíží k závažnosti a k délce trvání protiprávního jednání.

4. Pokud je uložena pokuta sdružení podniků při zohlednění obratu jeho členů a sdružení samo není platby schopné, je sdružení povinno požadovat příspěvky na pokrytí pokuty od svých členů.

Pokud nejsou tyto příspěvky zaplacený sružení ve lhůtě stanovené Komisí, může Komise požadovat uhrazení pokuty přímo od všech podniků, jejichž zástupci byli členy dotyčných rozhodovacích orgánů sružení.

Poté, co Komise požádala o úhradu podle druhého pododstavce, pokud je to nezbytné k zajištění plného zaplacení pokuty, může žádat o úhradu zbývající částky každého z členů sružení, kteří byli aktivní na trhu, na němž došlo k protiprávnímu jednání.

Komise však nesmí vyžadovat platby podle druhého nebo třetího pododstavce od podniků, které prokážou, že protiprávní rozhodnutí sružení neprovedly a buď nevěděly o jeho existenci, nebo se od něj aktivně distancovaly před tím, než Komise zahájila šetření případu.

Finanční povinnost každého podniku vzhledem k placení pokuty nesmí přesáhnout 10 % jeho celkového obratu za předchozí hospodářský rok.“

3 Článek 31 nařízení č. 1/2003 zní takto:

„Soudní dvůr má neomezenou příslušnost přezkoumávat rozhodnutí, kterými Komise stanovila pokutu nebo penále. Může uloženou pokutu nebo penále zrušit, snížit nebo zvýšit.“

4 Sdělení Komise nazvané „Pokyny o metodě stanovování pokut [uložených] podle čl. 15 odst. 2 nařízení č. 17 a čl. 65 odst. 5 Smlouvy o ESUO“ (Úř. věst. 1998, C 9, s. 3; dále jen „pokyny z roku 1998“), které bylo použitelné v době přijetí sporného rozhodnutí, ve své preambuli uvádí:

„Zásady uvedené v [...] pokynech [z roku 1998] by měly zajistit průhlednost a nestrannost rozhodnutí Komise, co se týče podniků i Soudního dvora, při zachování volnosti rozhodování svěřené Komisi příslušnými právními předpisy udělovat pokuty v rozsahu 10 % celkového obratu. Tato volnost se však musí řídit koherentní a nediskriminační politikou, která je v souladu s cíli sledovanými při ukládání sankcí za porušování pravidel hospodářské soutěže.

Nová metoda stanovování výše pokuty se bude řídit následujícími pravidly, která vycházejí ze základní částky, jež bude zvýšena s ohledem na přitěžující okolnosti, nebo snížena s ohledem na polehčující okolnosti.“

5 Bod 1 pokynů z roku 1998 uvádí, že „[tato] základní částka se stanoví podle závažnosti a délky protiprávního jednání, což jsou jediná kritéria uvedená v čl. 15 odst. 2 nařízení č. 17.“

6 K závažnosti bod 1 A pokynů z roku 1998 stanoví, že při hodnocení kritéria závažnosti protiprávního jednání je třeba brát v úvahu jeho povahu, skutečný dopad na trh, pokud jej lze měřit, a velikost relevantního zeměpisného trhu. Protiprávní jednání se tak zařadí do jedné ze tří kategorií: méně závažná protiprávní jednání, závažná protiprávní jednání a velmi závažná protiprávní jednání.

7 Podle pokynů z roku 1998 jsou velmi závažnými protiprávními jednáními zejména horizontální omezení, jako jsou „cenové kartely“ a kvóty podílů na trhu. Předpokládaná základní částka pokuty je „nad 20 milionů [eur]“.

8 Podle bodu 2 pokynů z roku 1998 lze základní částku pokuty zvýšit v případě takových přitěžujících okolností, jako je zejména opakování protiprávního jednání stejného typu spáchané týmě podnikem nebo podniky. Podle bodu 3 uvedených pokynů lze tuto základní částku snížit v případě takových zvláštních polehčujících okolností, jako jsou výlučně pasivní nebo následnická role podniku při protiprávním jednání, faktické neprovádění dohod nebo účinná spolupráce podniku při řízení mimo oblast působnosti sdělení Komise o neuložení nebo snížení pokut v případech kartelových dohod (Úř. věst. 1996, C 207, s. 4).

- 9 Oznámení Komise o ochraně před pokutami a snížení pokut v případech kartelů (Úř. věst. 2002, C 45, s. 3, dále jen „oznámení o spolupráci z roku 2002“), které je použitelné na dotčené skutkové okolnosti, vymezuje podmínky, kdy mohou být podniky spolupracující s Komisí v průběhu jejího šetření kartelové dohody osvobozeny od pokut nebo být oprávněny ke snížení pokuty, kterou by jinak musely zaplatit.

Skutečnosti předcházející sporu a sporné rozhodnutí

- 10 Skupina Schindler je jednou z předních světových skupin dodávajících výtahy a eskalátory. Její mateřskou společností je společnost Schindler Holding, usazená ve Švýcarsku. Skupina Schindler vykonává své činnosti prostřednictvím národních dceřiných společností. Těmito společnostmi jsou především Schindler Belgie, Schindler Lucembursko, Schindler Nizozemsko a Schindler Německo.
- 11 Komise poté, co během léta 2003 obdržela informace týkající se možné kartelové dohody mezi hlavními evropskými výrobci výtahů a eskalátorů, kteří vykonávají obchodní činnost v Evropské unii, a sice Kone Belgium SA, Kone GmbH, Kone Luxembourg Sàrl, Kone BV Liften en Roltrappen, Kone Oyj, Otis SA, Otis GmbH & Co. OHG, General Technic-Otis Sàrl, General Technic Sàrl, Otis BV, Otis Elevator Company, United Technologies Corporation, skupina Schindler, ThyssenKrup Liften Ascenseurs NV, ThyssenKrupp Aufzüge GmbH, ThyssenKrupp Fahrtreppen GmbH, ThyssenKrupp Elevator AG, ThyssenKrupp AG, ThyssenKrupp Ascenseurs Luxembourg Sàrl a ThyssenKrupp Liften BV, provedla na začátku roku 2004 šetření v prostorách těchto podniků. Tyto podniky podaly žádosti na základě oznámení o spolupráci z roku 2002. V období od září do prosince 2004 Komise rovněž zaslala žádosti o informace podnikům, které se účastnily protiprávního jednání v Belgii, několika zákazníkům v tomto členském státě a belgickému sdružení Agoria.
- 12 Ve sporném rozhodnutí měla Komise za to, že uvedené podniky a rovněž společnost Mitsubishi Elevator Europe BV se účastnily čtyř jediných, komplexních a trvajících protiprávních jednání v rozporu s čl. 81 odst. 1 ES ve čtyřech členských státech tak, že si rozdělily trhy, když se dohodly či jednaly ve vzájemné shodě při přidělování zakázek v rámci nabídkových řízení a zakázek spojených s prodejem, instalací, údržbou a modernizací výtahů a eskalátorů. U skupiny Schindler je prvním dnem, kdy protiprávní jednání začalo, začátek protiprávního jednání v Německu, a sice 1. srpen 1995.
- 13 V článku 2 sporného rozhodnutí byla skupina Schindler odsouzena takto:
- „1. Za protiprávní jednání v Belgii uvedená v čl. 1 odst. 1 se ukládají následující pokuty:
- [...]
- [skupina] Schindler: Schindler Holding [...] a [Schindler Belgie], společně a nerozdílně: 69 300 000 [eur]; [...]
- [...]
2. Za protiprávní jednání v Německu uvedená v čl. 1 odst. 2 se ukládají následující pokuty:
- [...]
- [skupina] Schindler: Schindler Holding [...] a [Schindler Německo], společně a nerozdílně: 21 458 250 [eur], [...]
- [...]

3. Za protiprávní jednání v Lucembursku uvedená v čl. 1 odst. 3 se ukládají následující pokuty:

[...]

— [skupina] Schindler: Schindler Holding [...] a [Schindler Lucembursko], společně a nerozdílně: 17 820 000 [eur]; [...]

[...]

4. Za protiprávní jednání v Nizozemsku uvedená v čl. 1 odst. 4 se ukládají následující pokuty:

[...]

— [skupina] Schindler: Schindler Holding a [Schindler Nizozemsko], společně a nerozdílně: 35 169 750 [eur]“.

Napadený rozsudek

- 14 Návrhem došlým kanceláři Tribunálu dne 4. května 2007 navrhovatelky navrhovaly zrušení sporného rozhodnutí a podpůrně snížení výše uložených pokut.
- 15 Radě Evropské unie bylo povoleno vstoupit do řízení jako vedlejší účastnice na podporu návrhových žádání Komise. Podle spisu předloženého Tribunálu vstoupila do řízení jako vedlejší účastnice ve vztahu k navrhovatelkami vznesené námitce protiprávnosti čl. 23 odst. 2 nařízení č. 1/2003.
- 16 Rozhodnutím ze dne 4. září 2007 sděleným Tribunálu dne 30. června 2009 Komise opravila článek 4 sporného rozhodnutí, takže již neuváděl společnost Schindler Management jako osobu, které je sporné rozhodnutí určeno. Tribunál v bodech 43 a 44 napadeného rozsudku konstatoval, že v rozsahu, v němž se žaloba týkala této společnosti, je bezpředmětná a ve věci samé není třeba vydat rozhodnutí.
- 17 Na podporu své žaloby předložily navrhovatelky třináct žalobních důvodů, které Tribunál v bodě 45 napadeného rozsudku uvádí takto:

„[...] první žalobní důvod vychází z porušení zásady legality trestů z důvodu skutečnosti, že čl. 23 odst. 2 nařízení č. 1/2003 přiznává Komisi neomezenou posuzovací pravomoc při výpočtu pokut. Druhý žalobní důvod vychází z porušení zásady zákazu zpětné účinnosti při uplatňování pokynů z roku 1998 a oznámení o spolupráci z roku 2002. Třetí žalobní důvod vychází z porušení zásady legality trestů a z nedostatku pravomoci Komise pro přijetí pokynů z roku 1998. Čtvrtý žalobní důvod vychází z protiprávnosti oznámení o spolupráci z roku 2002 z důvodu porušení zásady *nemo tenetur se ipsum accusare, nemo tenetur ipsum prodere*) [...], zásady *in dubio pro reo* a zásady proporcionality. Pátý žalobní důvod vychází z porušení zásady dělby moci a požadavků řízení založeného na dodržení zásad právního státu. Šestý žalobní důvod vychází z konfiskujícího charakteru pokut uložených žalobkyním. Sedmý a osmý žalobní důvod vycházejí z porušení pokynů z roku 1998 při stanovení výchozí částky pokut a při posouzení polehčujících okolností. Devátý žalobní důvod vychází z porušení pokynů z roku 1998 a oznámení o spolupráci z roku 2002, pokud jde o stanovení výše pokut za protiprávní jednání v Belgii, Německu a Lucembursku. Desátý žalobní důvod vychází z nepřiměřené povahy výše pokut. Jedenáctý žalobní důvod vychází z neplatného doručení [sporného] rozhodnutí společnosti Schindler Holding. Dvanáctý žalobní důvod vychází z neexistence odpovědnosti společnosti Schindler Holding. Nakonec, třináctý žalobní důvod vychází z porušení čl. 23 odst. 2 nařízení č. 1/2003.“

18 Tribunál v bodech 47 a 48 napadeného rozsudku pozměnil pořadí žalobních důvodů takto:

„47 V tomto ohledu je třeba mít za to, že některé výtky uplatněné žalobkyněmi se týkají legality [sporného] rozhodnutí v plném rozsahu, a budou tedy přezkoumány nejdříve. Jedná se tak o výtku žalobkyň předloženou v rámci jejich pátého žalobního důvodu, která v podstatě vychází z porušení čl. 6 odst. 1 evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, podepsané v Římě dne 4. listopadu 1950 (dále jen „EÚLP“). Mezi výtkami týkajícími se legality [sporného] rozhodnutí v plném rozsahu jsou rovněž výtky, které byly předloženy v rámci jedenáctého a dvanáctého žalobního důvodu, které vycházejí z protiprávnosti [sporného] rozhodnutí v části, v níž je určeno společnosti Schindler Holding, z důvodu neplatného doručení a z protiprávnosti [sporného] rozhodnutí v rozsahu, v němž zakládá solidární odpovědnost společnosti Schindler Holding.

48 Výtky týkající se legality článku 2 [sporného] rozhodnutí, předložené v rámci ostatních žalobních důvodů, budou přezkoumány posléze. V tomto ohledu považuje Tribunál za vhodné přezkoumat výtky žalobkyň následovně. Nejprve budou přezkoumány první, druhý, třetí a čtvrtý žalobní důvod, v rámci kterých žalobkyně vznášejí několik námitek protiprávnosti týkajících se čl. 23 odst. 2 nařízení č. 1/2003, pokynů z roku 1998 a oznámení o spolupráci z roku 2002. Poté Tribunál přezkoumá šestý žalobní důvod, podle kterého má [sporné] rozhodnutí konfiskující charakter. Nakonec Tribunál přezkoumá sedmý, osmý, devátý, desátý a třináctý žalobní důvod, v rámci kterých žalobkyně uplatňovaly některé výtky týkající se stanovení výše jejich pokut.“

19 Tribunál tyto žalobní důvody i žalobu v plném rozsahu zamítl.

Návrhová žádání účastnic řízení

20 Navrhovatelky v podstatě navrhují zrušit napadený rozsudek, zrušit sporné rozhodnutí, podpůrně zrušit nebo snížit pokuty, dále podpůrně vrátit věc zpět k Tribunálu a konečně uložit Komisi náhradu nákladů řízení.

21 Komise navrhuje, aby byl kasační opravný prostředek zamítnut a navrhovatelkám byla uložena náhrada nákladů řízení.

22 Rada navrhuje zamítnutí kasačního opravného prostředku v případě námítky protiprávnosti týkající se nařízení č. 1/2003 a navrhuje Soudnímu dvoru, aby rozhodl přiměřeně o nákladech řízení.

Ke kasačnímu opravnému prostředku

23 Na podporu svých návrhových žádání vznáší navrhovatelky třináct důvodů kasačního opravného prostředku.

K prvnímu důvodu kasačního opravného prostředku, který vychází z porušení zásady dělby moci a požadavků řízení založeného na dodržení zásad právního státu

Argumentace účastnic řízení

24 Svým prvním důvodem kasačního opravného prostředku navrhovatelky zpochybňují odpověď Tribunálu na žalobní důvod vycházející z porušení článku 6 EÚLP, kterým uvedly, že řízení Komise porušuje zásadu dělby moci a nedodržuje zásady právního státu použitelné v trestních řízeních v souladu s tímto ustanovením. Zpochybňují zejména bod 53 napadeného rozsudku, kterým Tribunál

rozhodl, že rozhodnutí Komise o uložení pokut za porušení práva hospodářské soutěže nemají trestněprávní charakter. Domnívají se, že argumentace Tribunálu nezohledňuje výši uložených pokut ani vstup Lisabonské smlouvy v platnost, který radikálně změnil situaci.

- 25 Navrhovatelky připomínají kritéria uvedená v rozsudku Evropského soudu pro lidská práva Engel a další v. Nizozemsko ze dne 8. června 1976 (řada A č. 22, body 80 a další) a tvrdí, že Tribunál neprávem rozhodl, že na řízení na základě kartelového práva lze přenést rozsudek Evropského soudu pro lidská práva Jussila v. Finsko ze dne 23. listopadu 2006 (*Sbírka rozsudků a rozhodnutí*, 2006-XIV, bod 31), podle něhož pro některé kategorie protiprávních jednání, které nejsou součástí tvrdého jádra trestního práva, není nezbytné, aby rozhodnutí přijal soud, je-li stanoveno, že legalita rozhodnutí bude přezkoumána v plném rozsahu. Podle navrhovatelek jsou taková řízení součástí „tvrdého jádra trestního práva“ ve smyslu tohoto rozsudku. Citují v tomto ohledu rozsudek Tribunálu ze dne 15. prosince 2010, E.ON Energie v. Komise (T-141/08, Sb. rozh. s. II-5761), a bod 160 napadeného rozsudku.
- 26 Navrhovatelky dále uvádějí, že judikatura citovaná Tribunálem, konkrétně rozsudky ze dne 29. října 1980, van Landewyck a další v. Komise (209/78 až 215/78 a 218/78, Recueil, s. 3125, bod 81), jakož i ze dne 7. června 1983, Musique Diffusion française a další v. Komise (100/80 až 103/80, Recueil, s. 1825, bod 7), podle nichž Komise nemůže být kvalifikována jako soud ve smyslu článku 6 EÚLP, je zastaralá z důvodu vstupu Lisabonské smlouvy v platnost a přímé použitelnosti EÚLP. Podle navrhovatelek by sankci měl uložit soud, a nikoliv správní orgán, jako je Komise. V tomto ohledu tvrdí, že z důvodu výše sankcí nelze v projednávaném případě použít judikaturu Evropského soudu pro lidská práva vyplývající z rozsudků Öztürk v. Německo, ze dne 21. února 1984 (řada A č. 73), a Bendenoun v. Francie, ze dne 24. února 1994 (řada A č. 284), podle níž správní orgán může uložit sankci právě v případě velkého množství protiprávních jednání, která podle navrhovatelek představují „masovou kriminalitu“, nebo v případě méně závažných protiprávních jednání, jež musí být stíhána, pakliže lze zajistit soudní přezkum v plném rozsahu.
- 27 Komise a Rada tvrdí, že přezkum rozhodnutí Komise vykonávaný unijním soudem dále zaručuje splnění požadavků spravedlivého procesu, jak je zakotven čl. 6 odst. 1 EÚLP a článkem 47 Listiny základních práv Evropské unie (dále jen „Listina“).
- 28 V replice navrhovatelky uvádějí, že zásady rozsudku Evropského soudu pro lidská práva, A. Menarini Diagnostics v. Itálie ze dne 27. září 2011 (stížnost č. 43509/08), citované Komisí v kasační odpovědi, na projednávaný případ nelze přenést, jelikož na rozdíl od italského orgánu pro hospodářskou soutěž, kterého se tento rozsudek týkal, není Komise nezávislým správním orgánem. Tribunál mimoto neprovedl neomezený přezkum skutkových okolností vyžadovaný článkem 6 EÚLP.
- 29 Komise ve své duplice uvádí, že Tribunál nemusí přezkoumávat skutkové okolnosti z úřední moci, ale je věcí navrhovatelek, aby vznesly žalobní důvody a předložily důkazy (rozsudek Soudního dvora ze dne 8. prosince 2011, Chalkor v. Komise, C-386/10 P, Sb. rozh. s. I-13085, bod 62, jakož i výše uvedený rozsudek Evropského soudu pro lidská práva, A. Menarini Diagnostics v. Itálie, bod 63).

Závěry Soudního dvora

- 30 Je třeba konstatovat, že první důvod kasačního opravného prostředku se zakládá na nesprávném předpokladu, podle něhož vstup Lisabonské smlouvy v platnost změnil právní pravidla použitelná v projednávaném případě, takže je sporné rozhodnutí v rozporu s článkem 6 EÚLP v rozsahu, v němž jej přijala Komise, a nikoliv soud.
- 31 Sporné rozhodnutí bylo přijato dne 21. února 2007, tedy před přijetím Lisabonské smlouvy dne 13. prosince 2007 a *a fortiori* před jejím vstupem v platnost dne 1. prosince 2009. Je ovšem ustálenou judikaturou, že v rámci žaloby na neplatnost musí být legalita napadeného posuzována podle skutkových a právních okolností existujících k datu, kdy byl akt přijat (viz rozsudky ze dne 7. února

1979, Francie v. Komise, 15/76 a 16/76, Recueil, s. 321, bod 7; ze dne 17. května 2001, IECC v. Komise, C-449/98 P, Recueil, s. I-3875, bod 87, jakož i ze dne 28. července 2011, Agrana Zucker, C-309/10, Sb. rozh. s. I-7333, bod 31).

- 32 Ostatně i když jsou základní práva, která jsou přiznaná EÚLP – jak potvrzuje čl. 6 odst. 3 SEU – součástí unijního práva jako obecné zásady a čl. 52 odst. 3 Listiny vyžaduje, aby v ní obsaženým právům odpovídajícím právům zaručeným EÚLP byl dán stejný smysl a stejný rozsah, jaký jim přikládá uvedená Úmluva, nepředstavuje tato Úmluva právní nástroj formálně začleněný do unijního právního řádu, dokud k ní Unie nepřistoupí (viz rozsudky ze dne 24. dubna 2012, Kamberaj, C-571/10, bod 62 a ze dne 26. února 2013, Åkerberg Fransson, C-617/10, bod 44).
- 33 V každém případě v rozporu s tím, co uvádějí navrhovatelky, není skutečnost, že rozhodnutí ukládající pokuty v oblasti hospodářské soutěže přijímá Komise, sama o sobě v rozporu s článkem 6 EÚLP, jak ji vykládá Evropský soud pro lidská práva. V tomto ohledu je třeba uvést, že ve výše uvedeném rozsudku A. Menarini Diagnostics v. Itálie, jenž se týká sankce uložené italským orgánem pro hospodářskou soutěž z důvodu obdobných protisoutěžních praktik, jako jsou ty, které byly vytýkány navrhovatelkám, se Evropský soud pro lidská práva domníval, že s ohledem na vysokou částku uložené pokuty spadala sankce vzhledem ke své tvrdosti do trestního práva.
- 34 Tento soud však v bodě 58 tohoto rozsudku připomněl, že skutečnost, že právnímu orgánu je svěřen úkol stíhat a postihovat porušení pravidel hospodářské soutěže, není neslučitelná s EÚLP v rozsahu, v němž dotčená osoba může napadnout každé takto proti ní přijaté rozhodnutí u soudu, který nabízí záruky stanovené článkem 6 EÚLP.
- 35 Evropský soud pro lidská práva v bodě 59 výše uvedeného rozsudku A. Menarini Diagnostics v. Itálie upřesnil, že dodržování článku 6 EÚLP nevyklučuje, aby byl v řízení správní povahy uložen „trest“ nejprve správním orgánem. Předpokládá však, že rozhodnutí správního orgánu, které samo o sobě nesplňuje podmínky stanovené čl. 6 odst. 1 EÚLP, bude podléhat následnému přezkumu, který vykonává soudní orgán v plné jurisdikci. Mezi vlastnosti takového orgánu patří pravomoc změnit rozhodnutí vydané orgánem nižšího stupně ve všech ohledech jak po skutkové, tak po právní stránce. Musí mít konkrétně pravomoc rozhodovat o všech skutkových a právních otázkách relevantních pro spor, který mu byl předložen.
- 36 Soudní dvůr totiž při rozhodování o zásadě účinné právní ochrany – obecné zásadě unijního práva, která je nyní vyjádřena v článku 47 Listiny a v unijním právu odpovídá čl. 6 odst. 1 EÚLP – rozhodl, že kromě přezkumu legality stanoveného SFEU disponuje unijní soud pravomocí přezkumu v plné jurisdikci, jež mu byla přiznána článkem 31 nařízení č. 1/2003 v souladu s článkem 261 SFEU a která ho opravňuje nahradit posouzení Komise svým posouzením, a uložené pokuty nebo penále tedy zrušit, snížit nebo zvýšit (výše uvedený rozsudek Chalkor v. Komise, bod 63).
- 37 K přezkumu legality Soudní dvůr připomněl, že unijní soud jej musí provést na základě informací, které navrhovatelka předložila na podporu uplatněných důvodů kasačního opravného prostředku, a že se nemůže opírat o prostor, který má Komise, a to ani pro uvážení týkající se volby zohledněných skutečností při uplatňování kritérií uvedených v pokynech z roku 1998, ani při posuzování těchto skutečností, aby z tohoto důvodu upustil od důkladného přezkumu právního i skutkového stavu (výše uvedený rozsudek Chalkor v. Komise, bod 62).
- 38 Jelikož přezkum stanovený Smlouvami předpokládá, že unijní soud provede přezkum jak právního, tak i skutkového stavu a má pravomoc posoudit důkazy, zrušit napadené rozhodnutí a změnit výši pokut, dospěl Soudní dvůr k závěru, že přezkum legality stanovený v článku 263 SFEU a doplněný pravomocí přezkumu v plné jurisdikci ohledně výše pokuty, která je stanovena v článku 31 nařízení č. 1/2003, zjevně není v rozporu s požadavky zásady účinné právní ochrany obsažené nyní v článku 47 Listiny (výše uvedený rozsudek Chalkor v. Komise, bod 67).

39 Z těchto skutečností vyplývá, že první důvod kasačního opravného prostředku není opodstatněný.

K druhému důvodu kasačního opravného prostředku, který vychází z porušení přímosti dokazování

Argumentace účastnic řízení

40 Druhým důvodem navrhovatelky odkazují na čtvrtý důvod uplatněný na podporu jejich žaloby v prvním stupni. „Přímost“ dokazování podle nich vyžaduje, aby si Tribunál udělal přímý obraz o situaci na základě výpovědí osob nebo jiných důkazních prostředků. Svědci musí být vyslechnuti pod přísahou před soudem na veřejném jednání a s možností být dotazováni obviněnými podniky.

41 Meritorní šetření Komise a přezkum Tribunálu nesplňují tyto požadavky, protože se často zakládají pouze na písemném vylíčení skutečností podniky spolupracujícími s Komisí. Přitom v případě vyjádření učiněných na základě oznámení o spolupráci z roku 2002 existuje značné riziko, že spolupracující podniky zkreslí skutečnosti nebo budou přehánět.

42 Komise uvádí, že druhý důvod kasačního opravného prostředku je nepřijatelný.

Závěry Soudního dvora

43 Jak vyplývá z článku 256 SFEU, článku 58 prvního pododstavce statutu Soudního dvora Evropské unie a čl. 112 odst. 1 prvního pododstavce písm. c) jednacího řádu Soudního dvora, ve znění použitelném ke dni podání tohoto kasačního opravného prostředku, musí kasační opravný prostředek přesným způsobem uvádět kritizované části rozsudku, jehož zrušení se navrhovatel domáhá, jakož i právní argumenty, které tento návrh specifickým způsobem podporují (viz konkrétně rozsudky ze dne 4. července 2000, Bergaderm a Goupil v. Komise, C-352/98 P, Recueil, s. I-5291, bod 34, jakož i ze dne 8. ledna 2002, Francie v. Monsanto a Komise, C-248/99 P, Recueil, s. I-1, bod 68).

44 Ovšem jak Komise zdůraznila ve své kasační odpovědi, druhý důvod kasačního opravného prostředku je formulován abstraktně a neuvádí kritizované části napadeného rozsudku. Jedinou identifikací je odkaz na čtvrtý důvod žaloby v prvním stupni, který vycházel z protiprávnosti oznámení o spolupráci z roku 2002 z důvodu porušení zásad *nemo tenetur se ipsum accusare*, *nemo tenetur se ipsum prodere*, *in dubio pro reo* a proporcionality. Nejeví se však, že žalobní důvod souvisí s druhým důvodem kasačního opravného prostředku.

45 Z těchto skutečností vyplývá, že druhý důvod kasačního opravného prostředku je příliš nejasný, aby bylo možné na něj odpovědět, a musí být prohlášen za nepřijatelný.

46 V každém případě v rozsahu, v němž navrhovatelky kritizují nevyslechnutí svědků u Tribunálu, stačí připomenout, že v žalobě podané proti rozhodnutí Komise v oblasti hospodářské soutěže je v zásadě žalobci, aby vznesl důvody proti tomuto rozhodnutí a na podporu těchto důvodů předložil důkazy (viz rozsudek Chalkor v. Komise, bod 64). Jak uvedla generální advokátka v bodě 48 svého stanoviska, navrhovatelky ani nezpochybnilly skutečnosti uvedené v oznámení námitek, ani nepožádaly Tribunál, aby vyslechl svědky.

47 Druhý důvod kasačního opravného prostředku je v důsledku toho nepřijatelný.

K třetímu důvodu kasačního opravného prostředku, vycházejícímu z neplatnosti článku 23 nařízení č. 1/2003 z důvodu porušení zásady legality

Argumentace účastnic řízení

- 48 Třetím důvodem kasačního opravného prostředku navrhovatelky připomínají první důvod uplatněný na podporu žaloby v prvním stupni, který vycházel z neslučitelnosti čl. 23 odst. 2 nařízení č. 1/2003 se zásadou právního státu a určitosti použitelného zákona (*nulla poena sine lege certa*), která vyplývá z článku 7 EÚLP a článku 49 Listiny.
- 49 Uvádějí, že právě zákonodárce je povinen vymezit podstatné prvky oblastí, které mají být upraveny. Od přijetí Lisabonské smlouvy je tato zásada výslovně uvedena v čl. 290 odst. 1 druhém pododstavci druhé větě SFEU, podle kterého jsou „podstatné prvky dané oblasti [...] vyhrazeny legislativním aktům, a nesmějí tedy být předmětem přenesení pravomocí“.
- 50 Navrhovatelky tvrdí, že porušení zásady legality vyplývá z neurčitosti pojmu „podnik“ použitého v článku 23 nařízení č. 1/2003. Komise a unijní soudy nadměrně rozšiřují dosah tohoto pojmu prostřednictvím konceptu hospodářské jednotky, který je zcela oddělen od pojmu „právnícká osoba“, kterým se nepochybně inspiroval unijní zákonodárce. Podle navrhovatelek zasahuje použití pojmu „podnik“ do práv mateřské společnosti, která je solidárně odpovědná, aniž je to jakkoliv skutečně a podrobně zakotveno ve formálním zákoně.
- 51 Porušení zásady legality vyplývá rovněž z neurčitosti sankcí ukládaných v případě porušení pravidel hospodářské soutěže. Podle navrhovatelek nepředstavují závažnost a doba trvání protiprávního jednání dostatečně přesná kritéria. Pokyny z roku 1998 a oznámení o spolupráci z roku 2002 nepředstavují nápravu, jelikož nejsou závazné, což Soudní dvůr konstatoval v rozsudku ze dne 14. června 2011, Pfleiderer (C-360/09, Sb. rozh. s. I-5161, bod 23). Prahová hodnota 10 % obratu, uvedená jako maximální výše pokuty v článku 23 nařízení č. 1/2003, je proměnlivá a závisí především na rozhodovací praxi Komise a společnostech, kterým je protiprávní jednání připsáno, nemá souvislost s činem, ale s podnikem, a nepředstavuje „výčísitelnou a absolutní maximální hodnotu“, jak nesprávně uvedl Tribunál v bodě 102 napadeného rozsudku. Konečně ani pravomoc soudního přezkumu v plné jurisdikci nemůže nahradit neurčitost zákona, především proto, že tato pravomoc existuje jen teoreticky a Tribunál ji obecně nevykonává.
- 52 Komise a Rada tvrdí, že článek 290 SFEU není relevantní pro posouzení legality článku 23 nařízení č. 1/2003. K nepřesnosti pojmu „podnik“, uvedeného v článku 23 tohoto nařízení, Rada uvádí, že se jedná o nový, tudíž nepřijatelný argument. Dále Komise a Rada poznamenávají, že uvedený pojem „podnik“ upřesnila judikatura unijních soudů, což je v souladu s judikaturou Evropského soudu pro lidská práva. Podle nich musí být argument vyplývající z údajné neurčitosti sankce rovněž zamítnut s ohledem na judikaturu týkající se článku 15 nařízení č. 17 a článku 23 nařízení č. 1/2003.

Závěry Soudního dvora

- 53 Třetím důvodem kasačního opravného prostředku se navrhovatelky zaměřují na odpověď, kterou Tribunál poskytl na první důvod žaloby v prvním stupni, avšak neupřesnily, které body napadeného rozsudku kritizují. Jelikož se Tribunál zabýval tímto žalobním důvodem v bodech 93 až 116 napadeného rozsudku, je třeba odkázat na tuto část uvedeného rozsudku.
- 54 Ovšem jak z přezkumu napadeného rozsudku, tak z žaloby v prvním stupni vyplývá – jak uvedla generální advokátka v bodě 139 svého stanoviska – že navrhovatelky před Tribunálem nevznesly argument vycházející z neurčitosti pojmu „podnik“ s ohledem na zásadu legality a ten jej ani nepřezkoumal.

- 55 Z toho vyplývá, že uvedený argument musí být prohlášen za nepřijatelný, jelikož příslušnost Soudního dvora je v rámci kasačního opravného prostředku v zásadě omezena na posouzení právního řešení žalobních důvodů projednávaných před soudy v prvním stupni (rozsudek ze dne 13. března 2012, *Melli Bank v. Rada*, C-380/09 P, bod 92).
- 56 K argumentu vycházejícímu z neurčitosti úrovně pokut s ohledem na zásadu legality je třeba připomenout, jak to bylo uvedeno v bodě 31 tohoto rozsudku, že ustanovení Lisabonské smlouvy nejsou relevantní při posouzení důvodu týkajícího se rozhodnutí v oblasti hospodářské soutěže přijatého dokonce před podpisem této smlouvy. Z toho vyplývá, že argument vycházející z porušení článku 290 SFEU je irelevantní.
- 57 V bodě 96 napadeného rozsudku Tribunál připomněl, aniž se dopustil nesprávného právního posouzení, že zásada legality trestů vyžaduje, aby zákon jasně stanovil trestné činy a tresty, které za ně hrozí (rozsudek ze dne 17. června 2010, *Lafarge v. Komise*, C-413/08 P, Sb. rozh. s. I-5361, bod 94). V bodě 99 tohoto rozsudku Tribunál – opět aniž se dopustil nesprávného právního posouzení – připomněl kritéria posouzení jasnosti zákona podle judikatury Evropského soudu pro lidská práva, a sice že se jasnost zákona je posuzována nejen z hlediska znění příslušného ustanovení, ale také z hlediska upřesnění vyplývajících z ustálené a zveřejněné judikatury (v tomto smyslu viz Evropský soud pro lidská práva, rozsudek *G. v. Francie* ze dne 27. září 1995, řada A č. 325-B, bod 25), a že skutečnost, že zákon přiznává posuzovací pravomoc, jako taková neodporuje požadavku předvídatelnosti, je-li rozsah výkonu posuzovací pravomoci a pravidla jejího výkonu dostatečně jasně vymezen vzhledem ke stanovenému legitimnímu cíli, aby byla jednotlivci poskytnuta přiměřená ochrana proti svévoli (Evropský soud pro lidská práva, rozsudek *Margareta a Roger Andersson v. Švédsko* ze dne 25. února 1992, řada A č. 226, bod 75).
- 58 Ačkoliv čl. 23 odst. 2 a 3 nařízení č. 1/2003 podle judikatury Soudního dvora ponechává Komisi širokou posuzovací pravomoc, omezuje její výkon tím, že zavádí objektivní kritéria, která Komise musí dodržet. Zprvce tak má výše pokuty, kterou lze podniku uložit, vyčíslitelnou a absolutní maximální hodnotu, takže maximální výši pokuty, kterou lze uložit danému podniku, lze stanovit předem. Výkon této posuzovací pravomoci je navíc rovněž omezen pravidly jednání, která si Komise sama uložila v oznámení o spolupráci z roku 2002 a v pokynech z roku 1998. Dále známá a dostupná správní praxe Komise podléhá plnému přezkoumání unijního soudu, jehož ustálená judikatura umožnila upřesnit pojmy, které mohl uvedený čl. 23 odst. 2 obsahovat. Obezřetný hospodářský subjekt, který si v případě potřeby obstará služby právního poradenství, tak může s dostatečnou přesností předvídat metodu stanovení i výši pokut, které mu hrozí za dané chování, a skutečnost, že tento hospodářský subjekt není s to předem znát přesnou výši pokut, které Komise v jednotlivých případech uloží, nemůže představovat porušení zásady legality trestů (viz rovněž v tomto smyslu rozsudek ze dne 22. května 2008, *Evonik Degussa v. Komise a Rada*, C-266/06 P, body 50 až 55).
- 59 S ohledem na tyto skutečnosti je třeba konstatovat, že se Tribunál nedopustil nesprávného právního posouzení, když přezkoumal posuzovací pravomoc Komise především ve světle objektivních kritérií, obecných právních zásad a pokynů z roku 1998, jimiž se Komise musí řídit, a dospěl v bodě 116 napadeného rozsudku k závěru, že námitka protiprávnosti vznesená proti čl. 23 odst. 2 nařízení č. 1/2003, jež vychází z porušení zásady legality trestů, musí být zamítnuta.
- 60 Z toho vyplývá, že třetí důvod kasačního opravného prostředku je zčásti nepřijatelný a zčásti nepodstatný.

Ke čtvrtému důvodu kasačního opravného prostředku, vycházejícímu z neplatnosti pokynů z roku 1998 z důvodu nedostatku pravomoci Komise jako legislativního orgánu

Argumentace účastnic řízení

- 61 Čtvrtým důvodem kasačního opravného prostředku navrhovatelky zpochybňují posouzení Tribunálu, podle něhož pokyny z roku 1998 pouze „přispěly k přesnějšímu vymezení posuzovací pravomoci Komise“. Uvádějí, že tyto pokyny, které jsou v praxi určující pro stanovení pokut, měla přijmout Rada jakožto zákonodárce. Odkazují v tomto ohledu na čl. 290 odst. 1 SFEU týkající se přenesení pravomoci na Komisi legislativním aktem.
- 62 Navrhovatelky rovněž zpochybňují bod 136 napadeného rozsudku, zejména argument Tribunálu, podle něhož je s ohledem na odrazující účel pokut správné, že metoda jejich stanovení a pořadí jejich výše byly ponechány na posouzení Komise. Tímto vyjádřením Tribunál obětoval cílům potlačování a odrazování to, že sankce má být v souladu se zásadami právního státu.
- 63 Komise uvádí, že pokyny z roku 1998 nepředstavují právní základ pro uložené pokuty, ale pouze upřesňují použití čl. 23 odst. 2 nařízení č. 1/2003 Komise a zajišťují jednotnou správní praxi. Jedná se tedy o pouhý správní předpis Komise, který v zásadě nezavazuje unijní soudy (výše uvedený rozsudek Chalkor v. Komise, bod 62). To je přesně to, co Tribunál uvedl v bodě 133 napadeného rozsudku.
- 64 Pokyny z roku 1998 nepředstavují právní předpis přijatý na základě přenesené pravomoci. V každém případě čl. 290 odst. 1 SFEU, jenž byl zaveden po přijetí sporného rozhodnutí, neupravuje otázku, kdy akt vyžaduje přenesení pravomoci, ale pouze otázku, jak má vypadat přenesení pravomoci v určité oblasti, která je v projednávané věci irelevantní. Právní úprava uvedená v čl. 23 odst. 2 nařízení č. 1/2003 navíc neporušuje zásadu určitosti a kritika je o to méně opodstatněná ve vztahu k neurčitosti pokynů z roku 1998.

Závěry Soudního dvora

- 65 Je třeba znovu připomenout – jak bylo upřesněno v bodě 31 tohoto rozsudku – že ustanovení Lisabonské smlouvy nejsou relevantní při posouzení důvodu týkajícího se rozhodnutí v oblasti hospodářské soutěže přijatého dokonce před podpisem této smlouvy.
- 66 V každém případě pokyny z roku 1998 nepředstavují právní předpis ani právní předpis přijatý na základě přenesené pravomoci ve smyslu čl. 290 odst. 1 SFEU, ani právní základ pro pokuty ukládané v oblasti hospodářské soutěže, které jsou ukládány jen na základě článku 23 nařízení č. 1/2003.
- 67 Pokyny z roku 1998 stanoví orientační pravidlo chování, podle něhož má být v praxi postupováno a od něhož se správní orgán může v konkrétním případě odchýlit pouze tehdy, uvede-li důvody, které jsou slučitelné se zásadou rovného zacházení (viz rozsudek ze dne 18. května 2006, Archer Daniels Midland a Archer Daniels Midland Ingredients v. Komise, C-397/03 P, Recueil, s. I-4429, bod 91) a které pouze popisují metodu přezkumu protiprávního jednání, podle níž Komise postupuje a kritéria, která je za účelem stanovení výše pokuty povinna zohlednit. (viz výše uvedený rozsudek Chalkor v. Komise, bod 60).
- 68 Žádné ustanovení Smluv přitom orgánu nezakazuje, aby přijal takovéto orientační pravidlo chování.
- 69 Z toho vyplývá, že Komise měla pravomoc přijmout pokyny z roku 1998, a čtvrtý důvod kasačního opravného prostředku tedy není opodstatněný.

K pátému důvodu kasačního opravného prostředku, který vychází z porušení zásad zákazu zpětné účinnosti a ochrany legitimního očekávání

Argumentace účastnic řízení

- 70 Pátým důvodem kasačního opravného prostředku navrhovatelky kritizují body 117 až 130 napadeného rozsudku. Uvádějí, že i kdyby byly pokyny z roku 1998 platné, nelze je použít z důvodu porušení zásady zákazu zpětné účinnosti.
- 71 Judikatura citovaná Tribunálem v bodě 125 napadeného rozsudku, podle níž Komisi nelze zbavit možnosti zvýšit úroveň pokut, je-li to nezbytné pro účinné provádění pravidel hospodářské soutěže a v bodě 126 tohoto rozsudku, podle které podniky nemohou nabýt legitimního očekávání, že Komise nepřekročí úroveň pokut používanou dříve, ani očekávání ohledně metody jejich výpočtu, je neslučitelná s čl. 7 odst. 1 EÚLP, jenž zakazuje zpřísnování sankcí se zpětnou účinností, které není dostatečně předvídatelné.
- 72 Podle navrhovatelek měl Tribunál neprávem za to, že skutečnost, že sankce nemůže překročit 10 % obratu, představuje podstatné omezení posuzovací pravomoci. Tribunál měl mimoto zaprvé uplatnit skutečnost, že pokyny z roku 1998 zvýšily předvídatelnost sankcí, a zadruhé měl Komisi povolit měnit je se zpětnou účinností v neprospěch dotyčných podniků.
- 73 Navrhovatelky konečně uvádějí, že jelikož pokyny z roku 1998 nejsou „zákonem“ ve smyslu čl. 7 odst. 1 EÚLP, musí být zákaz zpětné účinnosti *a fortiori* použit na správní praxi Komise.
- 74 Komise tvrdí, že Tribunál dospěl v bodech 123 a 125 napadeného rozsudku k závěru, že nedošlo k porušení zásad zákazu zpětné účinnosti a ochrany legitimního očekávání, v souladu s judikaturou Soudního dvora (rozsudek ze dne 28. června 2005, Dansk Rørindustri a další v. Komise, C-189/02 P, C-202/02 P, C-205/02 P až C-208/02 P a C-213/02 P, Sb. rozh. s. I-5425, bod 231).

Závěry Soudního dvora

- 75 Jak uvedla generální advokátka v bodech 169 a 170 svého stanoviska, Tribunál se nedopustil nesprávného právního posouzení, když v bodech 118 až 129 napadeného rozsudku připomněl a použil ustálenou judikaturu unijních soudů, podle níž ani pokyny z roku 1998, ani praxe Komise týkající se výše pokut ukládaných v oblasti hospodářské soutěže neporušují zásadu zákazu zpětné účinnosti nebo zásadu ochrany legitimního očekávání (viz výše uvedené rozsudky Dansk Rørindustri a další v. Komise, body 217, 218 a 227 až 231, a Archer Daniels Midland a Archer Daniels Midland Ingredients v. Komise, bod 25, jakož i rozsudek ze dne 8. února 2007, Groupe Danone v. Komise, C-3/06 P, Sb. rozh. s. I-1331, body 87 až 92).
- 76 Z toho vyplývá, že pátý důvod kasačního opravného prostředku je neopodstatněný.

K šestému důvodu kasačního opravného prostředku, vycházejícímu z porušení zásady presumpce nevinny

Argumentace účastnic řízení

- 77 Šestým důvodem kasačního opravného prostředku navrhovatelky odkazují na dvanáctý důvod žaloby v prvním stupni. Komise podle nich nedodrжуje základní zásady v oblasti přičítání odpovědnosti za protiprávní jednání, ale má za to, že odpovědnost společnosti vzniká v okamžiku, kdy se jakýkoliv spolupracovník jedné z jejich dceřiných společností choval v rámci svého zaměstnání v rozporu s kartelovým právem.

- 78 Takový postup je v rozporu s čl. 23 odst. 2 nařízení č. 1/2003, který předpokládá, že podnik jedná „úmyslně nebo z nedbalosti“, jakož i se zásadou presumpce nevinny, jež je stanovena v čl. 48 odst. 1 Listiny a v čl. 6 odst. 2 EÚLP.
- 79 Podle navrhovatelek musí existovat právní ustanovení, aby bylo možné stanovit kritéria, podle nichž lze právnické osobě přičíst jednání jejích zákonných zástupců nebo jiných spolupracovníků. Případně může přičtení protiprávních jednání vyžadovat, aby došlo k porušení povinnosti dohledu. Tribunál však v bodě 88 napadeného rozsudku konstatoval, že společnost Schindler Holding učinila vše proto, aby zabránila jednání svých dceřiných společností v rozporu s článkem 81 ES.
- 80 Komise tvrdí, že navrhovatelky uplatnily důvod, který neuplatnily ve své žalobě u Tribunálu, a který proto musí být prohlášen za nepřipustný. V každém případě argument vychází z nesprávného předpokladu, podle něhož ve vztahu k mateřské společnosti nebylo konstatováno žádné protiprávní jednání.

Závěry Soudního dvora

- 81 Je třeba uvést, že navrhovatelky odkazují na dvanáctý důvod žaloby v prvním stupni, aniž však upřesňují body napadeného rozsudku, které kritizují, zatímco z ustálené judikatury, připomenuté v bodě 43 tohoto rozsudku, vyplývá, že kasační opravný prostředek musí přesným způsobem uvádět kritizované části rozsudku, jehož zrušení se navrhovatel domáhá, jakož i právní argumenty, které specifickým způsobem tento návrh podporují.
- 82 V každém případě, pokud se vychází z pořadí přezkumu žalobních důvodů uvedené Tribunálem v bodech 47 a 48 napadeného rozsudku, je možné předpokládat, že část rozsudku, kterou napadá šestý důvod kasačního opravného prostředku, je tvořena body 63 až 92 tohoto rozsudku, ve kterých Tribunál přezkoumal žalobní důvod vycházející z protiprávnosti sporného rozhodnutí v rozsahu, v němž shledalo solidární odpovědnost společnosti Schindler Holding. Tyto body se však netýkají otázky přičtení chování zákonných zástupců nebo spolupracovníků právnické osobě, ale přičtení chování dceřiných společností mateřské společnosti.
- 83 Jestliže je úmyslem navrhovatelek zpochybnit přičtení chování zákonných zástupců nebo spolupracovníků právnické osobě, jedná se o nový důvod, který je v rámci kasačního opravného prostředku nepřipustný. Jak totiž vyplývá z judikatury připomenuté v bodě 55 tohoto rozsudku, v rámci kasačního opravného prostředku je příslušnost Soudního dvora v zásadě omezena na posouzení právního řešení žalobních důvodů projednávaných u soudu v prvním stupni.
- 84 Z těchto skutečností vyplývá, že šestý důvod kasačního opravného prostředku právně dostatečným způsobem neupřesňuje kritizované body napadeného rozsudku, je příliš nejasný na to, aby byl zodpovězen, a je v každém případě nový. V důsledku toho je nepřipustný.

K sedmému důvodu kasačního opravného prostředku, který vychází z nesprávného právního posouzení při uznání solidární odpovědnosti společnosti Schindler Holding

Argumentace účastnic řízení

- 85 Sedmým důvodem kasačního opravného prostředku navrhovatelky zpochybňují body 63 až 92 napadeného rozsudku, kterými Tribunál zamítl dvanáctý důvod žaloby v prvním stupni, v němž navrhovatelky uvedly, že nebyly splněny podmínky pro solidární odpovědnost společnosti Schindler Holding za protiprávní jednání, kterých se dopustily její dceřiné společnosti.

- 86 Uvádějí, že judikatura Tribunálu a Soudního dvora, která připouští solidární odpovědnost mateřské společnosti za protiprávní jednání, jichž se dopustily její dceřiné společnosti, porušuje vnitrostátní práva společností, která v zásadě nepřipouští rozšíření odpovědnosti právně odlišných právnických osob a dodržují zásadu omezení odpovědnosti akcionářů a společníků za dluhy jejich společností. Právní řády členských států především neznají odpovědnost mateřské společnosti jen na základě údajného vlivu, který její obchodní vedení vykonává na její dceřiné společnosti.
- 87 Zásada omezení odpovědnosti je rovněž uznána sekundárním unijním právem. Navrhovatelky v tomto ohledu citují čl. 1 odst. 2 nařízení Rady (ES) č. 2157/2001 ze dne 8. října 2001 o statutu evropské společnosti (SE) (Úř. věst. L 294, s. 1; Zvl. vyd. 06/04, s. 251), který stanoví, že „[z]ákladní kapitál SE je rozvržen na akcie. Každý akcionář ručí jen do výše svého upsaného základního kapitálu“. Citují rovněž čl. 3 odst. 1 písm. b) návrhu nařízení Rady o statutu evropské soukromé společnosti [COM (2008) 396 final], podle kterého „společník ručí jen do výše částky, kterou upsal nebo s [jejímž] upsáním souhlasil“, jakož i dvanáctou směrnicí Rady ze dne 21. prosince 1989 v oblasti práva společností o společnostech s ručením omezeným s jediným společníkem (Úř. věst. L 395, s. 40).
- 88 Článek 3 odst. 1 písm. b) SFEU Unii podle navrhovatelek přiznává legislativní pravomoc jen pro stanovení pravidel hospodářské soutěže nezbytných pro fungování vnitřního trhu. Pravidla přičtení odpovědnosti v rámci vztahu mezi mateřskou společností a dceřinou společností spadají nadále do pravomoci členských států. Navrhovatelky v tomto ohledu citují bod 57 stanoviska generální advokátky V. Trstenjak předneseného v rámci věci, v níž byl vydán rozsudek ze dne 21. října 2010, Idryma Typou (C-81/09, Sb. rozh. s. I-10161), jakož i rozsudek ze dne 16. prosince 1997, Rabobank (C-104/96, Recueil, s. I-7211, body 22 až 28).
- 89 Navrhovatelky tak zpochybňují skutečnost, že solidární odpovědnost mateřské společnosti z důvodu protiprávních jednání, kterých se dopustily její dceřiné společnosti, byla vyvinuta rozhodovací praxí, nikoliv rozhodnutím zákonodárce, který vyžaduje čl. 290 odst. 1 SFEU, jak se to stalo v případě čl. 23 odst. 4 nařízení č. 1/2003, jenž stanoví solidární odpovědnost členů sdružení podniků za pokutu uloženou tomuto sdružení, jestliže uvedené sdružení není samo schopné platby.
- 90 Podpůrně navrhovatelky zpochybňují judikaturu vyplývající z rozsudku ze dne 10. září 2009, Akzo Nobel a další v. Komise (C-97/08 P, Sb. rozh. s. I-8237), jak ji chápe Tribunál, která vede k odpovědnosti bez zavinění mateřské společnosti. Podle navrhovatelek musí být mateřské společnosti vytýkáno vlastní zavinění, které může vyplývat z její osobní účasti na protiprávním jednání nebo z porušení určitých organizačních povinností existujících v rámci skupiny. Společnost Schindler Holding se takového zavinění nedopustila, protože učinila vše, co mohla, aby zabránila chování jejích dceřiných společností v rozporu s kartelovým právem, když zavedla a vyvinula program slučitelnosti, který je modelovým případem.
- 91 Dále podpůrně navrhovatelky uvádějí, že i za použití zásad odpovědnosti – jak byly stanoveny ve výše uvedeném rozsudku Akzo Nobel a další v. Komise – stejným způsobem, jak to činí Tribunál, je ovšem třeba popřít odpovědnost společnosti Schindler Holding, jelikož její čtyři dceřiné společnosti pracovaly nezávisle v příslušných členských státech a Schindler Holding nevykonávala vliv na jejich běžné činnosti. Navrhovatelky zpochybňují bod 86 napadeného rozsudku, ve kterém se Tribunál domníval, že jimi předložené důkazy nejsou dostatečné, aniž jim však v průběhu soudního řízení poskytl možnost předložit další důkazy. Podle navrhovatelek žaloba v prvním stupni obsahovala dostatečné množství důkazů a bylo věcí Komise, aby předložila důkaz o opaku.
- 92 Navrhovatelky rovněž zpochybňují široký výklad pojmu „obchodní politika“, který Tribunál použil v bodě 86 napadeného rozsudku. Podle judikatury Soudního dvora je třeba předložit důkaz nezávislého chování, nikoliv obchodní politiky v širokém slova smyslu.

- 93 Navrhovatelky konečně zpochybňují podle nich paradoxní posouzení Tribunálu, který v bodě 88 napadeného rozsudku vyvodil kontrolu vykonávanou společností Schindler Holding nad jejími dceřinými společnostmi z okolnosti, že byl na úrovni skupiny zaveden významný program slučitelnosti a jeho dodržování bylo kontrolováno prostřednictvím pravidelných auditů a jiných opatření.
- 94 Komise tvrdí, že první část sedmého důvodu kasačního opravného prostředku je nepřijatelná v rozsahu, v němž navrhovatelky nekritizují napadený rozsudek a uplatňují nový důvod vycházející z nedostatku unijní pravomoci.
- 95 V každém případě tato argumentace upřednostňuje pojem „podnik“ vyplývající z práva společností před pojmem „hospodářský a funkční podnik“ platným v unijním právu hospodářské soutěže a není opodstatněná. V rozporu s tvrzením navrhovatelek se nejedná o režim odpovědnosti za jednání jiné osoby ani o regresní odpovědnost společníků právnických osob, ale o režim odpovědnosti z toho důvodu, že dotyčné společnosti tvoří jediný podnik ve smyslu článku 81 ES (viz rozsudek ze dne 29. září 2011, *Elf Aquitaine v. Komise*, C-521/09, Sb. rozh. s. I-8497, bod 88). Tento režim se tedy liší od režimu uvedeného v čl. 23 odst. 4 nařízení č. 1/2003, který se týká více podniků.
- 96 K domněnce, podle níž mateřská společnost vykonává rozhodující vliv na chování své dceřiné společnosti, Komise uvádí, že se jako každý neúplný důkaz zakládá na typickém příčinném vztahu, potvrzeném zkušenostmi. Skutečnost, že je složité předložit důkaz v opačném smyslu, který je nezbytný pro vyvrácení domněnky, sama o sobě neznamená, že je ve skutečnosti nevyvratitelná. Využití této domněnky nevede v projednávaném případě ani k obrácení důkazního břemene, které je neslučitelné se zásadou presumpce nevinny. Jedná se o pravidlo dokazování, nikoliv o pravidlo týkající se přičtení zavinění. Z judikatury Soudního dvora a Evropského soudu pro lidská práva navíc vyplývá, že i když je domněnka obtížně vyvratitelná, zůstává v přijatelných mezích, je-li přiměřená ve vztahu ke sledovanému legitimnímu účelu, je-li možné podat důkaz v opačném smyslu a je-li zajištěno právo na obhajobu.
- 97 Komise tvrdí, že navrhovatelky pouhými prohlášeními, která nebyla podložena důkazy, nevyvrátily domněnku, podle níž mateřská společnost vykonává rozhodující vliv na chování své dceřiné společnosti. Podle ní pokyny programu slučitelnosti, stejně jako zavedení s ním spojených organizačních struktur, svědčí v projednávaném případě o rozhodujícím vlivu společnosti Schindler Holding na její dceřiné společnosti a nemohou ji zbavit odpovědnosti.
- 98 V replice navrhovatelky tvrdí, že jak vyplývá z výše uvedeného rozsudku *Elf Aquitaine v. Komise*, není stále vyřešena otázka legality domněnky, podle které mateřská společnost vykonává rozhodující vliv na chování své dceřiné společnosti, s ohledem na článek 6 EÚLP. Připomínají, že podle bodu 40 rozsudku Evropského soudu pro lidská práva, *Klouvi v. Francie* ze dne 30. června 2011 (stížnost č. 30754/03), musí být EÚLP vykládána způsobem, který zajistí práva konkrétní a účinná, a nikoliv teoretická a iluzorní. Uvedenou domněnku, tak jak ji vykládá Tribunál, přitom nelze vyvrátit. Nejedná se o odpovědnost za vlastní zavinění, ale o kolektivní odpovědnost. Navrhovatelky v tomto ohledu uvádějí důkazy předložené Tribunálu.
- 99 Navrhovatelky konečně tvrdí, že Tribunál měl povinnost přezkoumat z úřední moci odůvodnění sporného rozhodnutí. Přitom toto rozhodnutí, konkrétně jeho body odůvodnění 629, 630 a 631, je odůvodněno jen povrchně, což nesplňuje kritérium vyvozené Soudním dvorem ve výše uvedeném rozsudku *Elf Aquitaine v. Komise*.
- 100 Komise v duplice tuto argumentaci navrhovatelek zpochybňuje.

Závěry Soudního dvora

- 101 První částí sedmého důvodu kasačního opravného prostředku navrhovatelky uvádějí, že judikatura unijních soudů porušuje zásadu osobní odpovědnosti právnických osob. Jak však uvedla generální advokátka v bodech 65 a 66 svého stanoviska, nemůže být tato zásada – i když má zvláštní význam zejména z hlediska odpovědnosti v oblasti občanského práva – relevantní pro definici osoby, jež porušila právo hospodářské soutěže, které se váže na konkrétní chování podniků.
- 102 Autoři Smluv si zvolili možnost použít pojem „podnik“ pro vymezení osoby, která porušila právo hospodářské soutěže a může být sankcionována na základě článků 81 ES a 82 ES, nyní článků 101 SFEU a 102 SFEU, a nikoliv pojem „společnost“ nebo „právnická osoba“, použitý v článku 48 ES, nyní článku 54 SFEU. Sekundární právo citované navrhovatelkami se váže právě k tomuto poslední uvedené ustanovení, které proto není relevantní k určení osoby, která porušila právo hospodářské soutěže.
- 103 Pojem „podnik“ byl upřesněn unijním soudem a označuje hospodářskou jednotku, i když se se tato hospodářská jednotka z právního hlediska skládá z několika fyzických nebo právnických osob (v tomto smyslu viz výše uvedené rozsudky Akzo Nobel a další v. Komise, bod 55, jakož i Elf Aquitaine v. Komise, bod 53 a citovaná judikatura).
- 104 Z toho vyplývá, že se Tribunál, poté co tuto judikaturu připomněl v bodě 66 napadeného rozsudku, nedopustil nesprávného právního posouzení, když v bodě 67 tohoto rozsudku rozhodl, že poruší-li hospodářská jednotka pravidla hospodářské soutěže, musí za toto protiprávní jednání nést odpovědnost.
- 105 Druhou částí sedmého důvodu kasačního opravného prostředku navrhovatelky tvrdí, že Unie nemá legislativní pravomoc pro stanovení pravidel přičtení protiprávních jednání v rámci vztahu mezi mateřskou společností a její dceřinou společností a že je věcí zákonodárce – nikoliv unijních soudů – aby definoval natolik základní právní pravidlo, jako je pojem „osoba, která porušila pravidla hospodářské soutěže“.
- 106 Navrhovatelky však neuvádějí aspekty napadeného rozsudku, které kritizují, a ze znění bodů 63 až 92 nelze vyvodit jakoukoliv nářku na takový argument. Musí být tedy prohlášen za nepřijatelný, jelikož se jedná o nový důvod, nebo v každém případě z důvodu jeho neprosté neurčitosti.
- 107 V replice navrhovatelky zpochybňují základ judikatury vyplývající z výše uvedeného rozsudku Akzo Nobel a další v. Komise s ohledem na článek 6 EÚLP, a uvádějí, že otázka legality domněnky rozhodujícího vlivu vykonávaného mateřskou společností na dceřinou společnost nebyla s ohledem na článek 6 EÚLP dosud řešena. Soudní dvůr však v bodě 62 výše uvedeného rozsudku Elf Aquitaine v. Komise připomněl, že i domněnka, kterou je obtížné vyvrátit, zůstává v přijatelných mezích, je-li přiměřená ve vztahu ke sledovanému legitimnímu účelu, je-li možné podat důkaz o opaku a je-li zajištěno právo na obhajobu (v tomto smyslu viz rozsudek Soudního dvora ze dne 23. prosince 2009, Spector Photo Group a Van Raemdonck, C-45/08, Sb. rozh. S. I-12073, body 43 a 44, jakož i Evropský soud pro lidská práva, rozsudek Janosevic v. Švédsko ze dne 23. července 2002, Recueil, des arrêts et décisions 2002-VII, bod 101 a následující).
- 108 Domněnka rozhodujícího vlivu vykonávaného mateřskou společností na zcela nebo téměř zcela vlastněnou dceřinou společnost přitom směřuje především k nastavení rovnováhy mezi významem cíle spočívajícího v postihování jednání odporujících pravidlům hospodářské soutěže, konkrétně článku 81 ES, a předcházení jejich opakování na jedné straně a na straně druhé požadavky určitých obecných zásad unijního práva, jako jsou zejména zásady presumpce nevin, personality trestů a právní jistoty, jakož i právo na obhajobu včetně zásady rovnosti zbraní. (rozsudek Elf Aquitaine v. Komise, bod 59). Z toho vyplývá, že taková domněnka je přiměřená sledovanému cíli.

- 109 Dále se zaprvé uvedená domněnka opírá o konstatování, že až na zcela výjimečné okolnosti společnost vlastníci veškeré nebo téměř veškeré jmění určité dceřiné společnosti může už jen vzhledem k tomuto podílu na jmění vykonávat rozhodující vliv na jednání této dceřiné společnosti, a zadruhé, neexistenci skutečného uplatnění této schopnosti ovlivňovat lze obvykle neúčinněji vyhledávat ve sféře entit, ve vztahu k nimž je tato domněnka uplatňována. Je však vyvratitelná a je na entitách, které dotčenou domněnku hodlají vyvracet, aby předložily jakýkoli důkazní prostředek vztahující se k hospodářským, organizačním a právním vztahům, které dceřinou společností pojí s mateřskou společností a o jejichž povaze se domnívají, že prokazuje, že dceřiná a mateřská společnost netvoří jedinou hospodářskou jednotku, ale že se dceřiná společnost chová na trhu samostatně (viz rozsudek ze dne 16. listopadu 2000, *Stora Kopparbergs Bergslags v. Komise*, C-286/98 P, Recueil, s. I-9925, bod 29; výše uvedený rozsudek *Akzo Nobel a další v. Komise*, bod 61, jakož i výše uvedený rozsudek *Elf Aquitaine v. Komise*, body 57 a 65).
- 110 Konečně musí být mateřská společnost vyloučena Komisí před tím, než tato vůči ní přijme rozhodnutí, a toto rozhodnutí může podléhat přezkumu unijního soudu, který musí rozhodnout o dodržení práva na obhajobu.
- 111 Z toho vyplývá, že se Tribunál nedopustil nesprávného právního posouzení, když v bodě 71 napadeného rozsudku použil zásadu domněnky vlivu mateřské společnosti na jednání její dceřiné společnosti, jejíž kapitál stoprocentně vlastní.
- 112 Třetí částí sedmého důvodu kasačního opravného prostředku navrhovatelky zpochybňují použití judikatury vyplývající z výše uvedeného rozsudku *Akzo Nobel a další v. Komise* Tribunálem a uvádějí, že Tribunál v bodě 86 napadeného rozsudku příliš široce vyložil pojem „obchodní politika“. Je ovšem třeba připomenout, že k určení, zda dceřiná společnost určuje své chování na trhu samostatně, je třeba přihlídnout ke všem relevantním skutečnostem týkajícím se hospodářských, organizačních a právních vazeb, jež tuto dceřinou společností spojují s mateřskou společností, které se mohou lišit případ od případu, a nemohou tedy být předmětem taxativního výčtu (v tomto smyslu viz výše uvedené rozsudky *Akzo Nobel a další v. Komise*, body 73 a 74, jakož i *Elf Aquitaine v. Komise*, bod 58). Obchodní politika je tedy jen jednou z mnoha skutečností, a navíc nesmí být v rozporu s tvrzením navrhovatelek vykládána restriktivně.
- 113 Navrhovatelky rovněž v zásadě uvádějí, že odpovědnost společnosti *Schindler Holding* nemůže být založena, protože zavedla program slučitelnosti. V rozsahu, v němž tento argument musí být považován za přípustný, jelikož směřuje proti kritériu posouzení použitému Tribunálem, stačí konstatovat, že se Tribunál nedopustil nesprávného právního posouzení, když v bodě 88 napadeného rozsudku rozhodl, že přijetí kodexu chování společností *Schindler Holding* s cílem zabránit porušování práva hospodářské soutěže a s ním spojených pokynů jejími dceřinými společnostmi, zaprvé nemění nic na skutečnosti, že existuje protiprávní jednání, které bylo ve vztahu k ní konstatováno, a dále neumožňuje prokázat, že uvedené dceřiné společnosti svou obchodní politiku určovaly samostatně.
- 114 Tribunál se tak v bodě 88 napadeného rozsudku správně domníval, aniž si ostatně protiřečil, že uplatňování uvedeného kodexu chování spíše svědčí o účinné kontrole obchodní politiky dceřiných společností jejich mateřskou společností. Skutečnost, že určití zaměstnanci jejich dceřiných společností tento kodex chování nedodržovali, nestačí k prokázání samostatnosti obchodní politiky dotčených dceřiných společností.
- 115 Navrhovatelky konečně zpochybňují posouzení Tribunálu v bodě 86 napadeného rozsudku, podle kterého nepředložily důkazy na podporu jejich tvrzení a v každém případě taková tvrzení nestačí k vyvrácení domněnky rozhodujícího vlivu vykonávaného mateřskou společností na její dceřiné společnosti. Je však třeba připomenout, že posouzení důkazů spadá do pravomoci Tribunálu a není věcí Soudního dvora přezkoumávat je v rámci kasačního opravného prostředku.

- 116 Ze všech výše uvedených úvah vyplývá, že sedmý důvod kasačního opravného prostředku je třeba zamítnout jako částečně nepřijatelný a částečně neopodstatněný.

K osmému důvodu kasačního opravného prostředku, který vychází z porušení horní hranice pokuty stanovené v čl. 23 odst. 2 nařízení č. 1/2003

Argumentace účastnic řízení

- 117 Osmým důvodem kasačního opravného prostředku navrhovatelky zpochybňují body 362 až 364 napadeného rozsudku. Argument, podle něhož tvoří mateřská společnost a její dceřiné společnosti jediný podnik, a proto je při stanovení všech pokut třeba vycházet z obratu skupiny, považují za nesprávný z právního hlediska.
- 118 Komise se domnívá, že osmý důvod kasačního opravného prostředku je neopodstatněný z důvodů, jež uvedla v rámci sedmého důvodu kasačního opravného prostředku.

Závěry Soudního dvora

- 119 Jak již bylo rozhodnuto v rámci odpovědi na sedmý důvod kasačního opravného prostředku, není argument, podle něhož mateřská společnost a její dceřiné společnosti mohou tvořit a v projednávané věci tvoří jediný podnik, z právního hlediska nesprávný.
- 120 Osmý důvod kasačního opravného prostředku tedy musí být zamítnut.

K devátému důvodu kasačního opravného prostředku, vycházejícímu z porušení práva na vlastnictví

Argumentace účastnic řízení

- 121 Devátým důvodem kasačního opravného prostředku navrhovatelky zpochybňují body 185 až 196 napadeného rozsudku, kterými Tribunál zamítl šestý důvod uplatněný v žalobě v prvním stupni. Uvádějí, že stanovení pokut vyvolává stejné účinky jako vyvlastnění, čímž porušuje mezinárodní právo. Tím, jak rozhodl, Tribunál porušil čl. 17 odst. 1 Listiny a článek 1 dodatkového protokolu č. 1 k EÚLP. Neprávem neověřil, zda dotčená pokuta mohla být považována za přiměřenou s ohledem na judikaturu Evropského soudu pro lidská práva, konkrétně jeho rozsudek Mamidakis v. Řecko ze dne 11. ledna 2007 (stížnost č. 35533/04), ale odkázal pouze na vlastní judikaturu a na judikaturu Soudního dvora, zatímco z důvodu vstupu Lisabonské smlouvy v platnost byl povinen podrobit svou dřívější judikaturu kritickému přezkumu s ohledem na judikaturu Evropského soudu pro lidská práva.
- 122 Úvaha Tribunálu zakládá se navíc na nesprávném předpokladu, a sice že společnost Schindler Holding a její dceřiné společnosti tvoří hospodářskou jednotku.
- 123 Komise uvádí, že navrhovatelky v žalobě v prvním stupni nevedly právo na vlastnictví jakožto základní právo. To vysvětluje, proč se Tribunál nevyjádřil k Listině nebo k výše uvedenému rozsudku Evropského soudu pro lidská práva Mamidakis v. Řecko. V každém případě je přezkum proporcionality uskutečněný Tribunálem v bodech 191 až 195 napadeného rozsudku stejný, tak jak jej provedl Evropský soud pro lidská práva ve výše uvedeném rozsudku Mamidakis v. Řecko.

Závěry Soudního dvora

- 124 Jak Soudní dvůr připomněl v bodě 32 tohoto rozsudku, dokud Unie nepřistoupí k EÚLP, tato nepředstavuje právní nástroj formálně začleněný do unijního právního řádu. Podle ustálené judikatury jsou však základní práva, mezi něž patří právo na vlastnictví, nedílnou součástí obecných zásad práva, jejichž dodržování Soudní dvůr zajišťuje (v tomto smyslu viz rozsudek ze dne 13. prosince 1979, Hauer, 44/79, Recueil, s. 3727, body 15 a 17). Ochrana práva na vlastnictví je mimoto stanovena v článku 17 Listiny.
- 125 Navrhovatelky v projednávaném případě Tribunálu vytýkají, že neprovedl přezkum proporcionality s ohledem na judikaturu Evropského soudu pro lidská práva, konkrétně pak jeho výše uvedený rozsudek *Mamidakis v. Řecko*, ale odkázal pouze na vlastní judikaturu a na judikaturu Soudního dvora.
- 126 V tomto ohledu je třeba úvodem uvést, že navrhovatelky nikdy neuplatnily ochranu práva na vlastnictví jakožto základního práva. Naopak, navrhovatelky v bodě 97 jejich žaloby v prvním stupni upřesnily, že „[o]tázka, zda a v jakém rozsahu již chrání Evropské společenství soukromé vlastnictví podniků, například v rámci základních práv, má malý význam“. V témže bodě 97 se namísto toho dovolávaly „zvláštního standardu ochrany, který mají v mezinárodním právu zahraniční hospodářské subjekty, jež investují v Evropském společenství“.
- 127 Z toho vyplývá, že navrhovatelky Tribunálu nemohou vytýkat, že nereagoval na žalobní důvody, které neuplatnily. Navíc netvrdí, že Tribunál byl povinen přistoupit k přezkumu proporcionality s ohledem na judikaturu Evropského soudu pro lidská práva z úřední moci.
- 128 Navrhovatelky v každém případě v rozsahu, v němž uvádějí porušení Listiny, mohou prokázat nesprávné právní posouzení v rámci přezkumu vykonávaného Tribunálem jen tehdy, když prokáží, že Tribunál nedal právu na vlastnictví stejný smysl a dosah, jaký mu přiznává EÚLP.
- 129 K označení společnosti Schindler Holding a jejích dceřiných společností jako hospodářské jednotky stačí uvést, že se nejedná o nesprávný předpoklad, na němž je založena úvaha Tribunálu, ale o základní zásadu práva hospodářské soutěže, která je předmětem ustálené judikatury, jak bylo připomenuto v bodech 101 až 103 tohoto rozsudku v rámci odpovědi na sedmý důvod kasačního opravného prostředku. Osoba, která porušila právo hospodářské soutěže, je totiž definována odkazem na hospodářskou jednotku, ačkoli z právního hlediska se tato hospodářská jednotka skládá z několika fyzických nebo právnických osob.
- 130 V důsledku toho je devátý důvod kasačního opravného prostředku třeba zamítnout.

K desátému důvodu kasačního opravného prostředku, který vychází z porušení pokynů z roku 1998 v rozsahu, v němž byly výchozí částky pokuty, které slouží pro výpočet pokuty, příliš vysoké

Argumentace účastnic řízení

- 131 Desátým důvodem kasačního opravného prostředku navrhovatelky zpochybňují body 197 až 270 napadeného rozsudku, jimiž Tribunál zamítl sedmý důvod žaloby v prvním stupni. Domnívají se, že Tribunál nesprávně použil judikaturu týkající se pokynů z roku 1998 a měl neprávem za to, že dopad protiprávních jednání nebyl měřitelný. Navrhovatelky zaprvé tvrdí, že poskytly nepřímé důkazy o chybějícím nebo omezeném dopadu dotčených dohod, a zadruhé, že tento dopad mohl být určen prostřednictvím ekonometrické analýzy. Jelikož Komise takovou analýzu nepředložila, měl Tribunál sám provést důkazní opatření a vykonat svou pravomoc soudního přezkumu v plné jurisdikci ve smyslu článku 31 nařízení č. 1/2003.

132 Komise argumenty navrhovatelek popírá.

Závěry Soudního dvora

- 133 Desátým důvodem kasačního opravného prostředku navrhovatelky nezpochybňují zařazení protiprávních jednání mezi „velmi závažná protiprávní jednání“ pouze na základě zohlednění jejich povahy a jejich zeměpisného rozsahu, jak to vyplývá z bodu 671 odůvodnění sporného rozhodnutí, připomenutého v bodě 217 napadeného rozsudku, ale pouze posouzení Tribunálu, podle něhož konkrétní dopad kartelové dohody nebyl měřitelný.
- 134 Ovšem jak připomněla generální advokátka v bodě 178 svého stanoviska, z ustálené judikatury vyplývá, že i když je konkrétní dopad protiprávního jednání na trh skutečností, kterou je třeba pro posouzení závažnosti protiprávního jednání brát v úvahu, jedná se o jedno z několika kritérií, jako jsou povaha protiprávního jednání a velikost zeměpisného trhu (v tomto smyslu viz výše uvedený smyslu rozsudek *Musique Diffusion française a další v. Komise*, bod 129). Z toho vyplývá, že účinek protisoutěžního jednání není sám o sobě určujícím kritériem při stanovení přiměřené výše pokuty. Zvláště okolnosti týkající se úmyslného aspektu jednání mohou být důležitější než ty, které se týkají účinků jednání, zvláště jedná-li se o protiprávní jednání, která jsou ve své podstatě závažná, jako je rozdělování trhů, k němuž docházelo v projednávané věci (rozsudky ze dne 2. října 2003, *Thyssen Stahl v. Komise*, C-194/99 P, Recueil, s. I-10821, bod 118; ze dne 3. září 2009, *Prym a Prym Consumer v. Komise*, C-534/07 P, Sb. rozh. s. I-7415, bod 96, jakož i ze dne 12. listopadu 2009, *Carbone-Lorraine v. Komise*, C-554/08 P, bod 44).
- 135 Z bodu 1 písm. A prvního pododstavce pokynů mimoto vyplývá, že tento dopad je třeba brát v úvahu pouze tehdy, je-li měřitelný (rozsudek ze dne 9. července 2009, *Archer Daniels Midland v. Komise*, C-511/06 P, Sb. rozh. s. I-5843, bod 125, jakož i výše uvedený rozsudek *Prym a Prym Consumer v. Komise*, bod 74).
- 136 V důsledku toho, i kdyby Tribunál zohlednil konkrétní dopad dotčeného protiprávního jednání na trh, pakliže by bylo vůbec možné tento dopad změřit, činil by tak jen pro doplnění (v tomto smyslu viz usnesení ze dne 13. prosince 2012, *Transcatab v. Komise*, C-654/11 P, bod 43, jakož i rozsudek ze dne 13. června 2013, *Versalis v. Komise*, C-511/11 P, body 83 a 84).
- 137 Z toho vyplývá, že i kdyby byl desátý důvod kasačního opravného prostředku opodstatněný, nemůže zpochybnit posouzení Tribunálu v bodě 232 napadeného rozsudku, podle něhož je třeba zamítnout argumenty zpochybňující legalitu kvalifikace protiprávních jednání zjištěných v článku 1 sporného rozhodnutí jako „velmi závažných“.
- 138 Tento důvod kasačního opravného prostředku je tedy irelevantní.

K jedenáctému důvodu kasačního opravného prostředku, který vychází z porušení pokynů z roku 1998 z důvodu příliš nízkých snížení pokut pro polehčující okolnosti

Argumentace účastnic řízení

- 139 Jedenáctým důvodem kasačního opravného prostředku navrhovatelky zpochybňují body 271 až 279 napadeného rozsudku, kterými Tribunál potvrdil rozhodnutí Komise nezohlednit jako polehčující okolnost dobrovolné ukončení protiprávního jednání společností Schindler v Německu, a uplatnil skutečnost, že v souladu s judikaturou Soudního dvora může být polehčující okolnost ve smyslu bodu 3 třetí odrážky pokynů z roku 1998 přiznána jen v případě, kdy bylo protiprávní jednání ukončeno z důvodu zásahu Komise. Podle navrhovatelek není posouzení Tribunálu v souladu s výše uvedeným rozsudkem *Prym a Prym Consumer v. Komise*, jenž se týkal kartelové dohody, kterou

všichni účastníci ukončili před jakýmkoliv zásahem Komise, zatímco v projednávaném případě odešel z kartelové dohody jediný podnik. Argument, podle kterého je dobrovolné ukončení protiprávního jednání již dostatečně zohledněno v rámci doby trvání tohoto jednání, je mimoto nesprávný. Posouzení Tribunálu v bodě 275 napadeného rozsudku, podle kterého zjevně protiprávní povaha dohod brání uznání polehčující okolnosti, je konečně podpořen pouze rozsudky Tribunálu, a nikoliv rozsudky Soudního dvora.

- 140 Navrhovatelky zpochybňují rovněž bod 282 napadeného rozsudku, kterým Tribunál zamítl argument, podle něhož je třeba zohlednit program slučitelnosti přijatý skupinou Schindler jako polehčující okolnost. Podle navrhovatelek není rozhodující otázka, zda mohou opatření pro dosažení slučitelnosti „změnit realitu protiprávního jednání“. Rozhodující je pouze skutečnost, že skupina Schindler tím, že přijala interní opatření, chtěla zabránit protiprávním jednáním a že především Schindler Holding učinila za tímto účelem vše, co bylo možné. Snížení pokuty mělo být o to vyšší, že jedním z vedlejších účinků systému slučitelnosti přijatého skupinou Schindler je, že odhalování protiprávních jednání, která byla přese všechno spáchána, se v rámci podniku stává obtížnějším, protože spolupracovníkům, kteří se dopouštějí protiprávního jednání, hrozí tvrdé sankce.
- 141 Komise uvádí, že navrhovatelky nezpochybňují zjištění uvedená v bodě 276 napadeného rozsudku, jež se týkají okolností, za kterých navrhovatelky ukončily protiprávní jednání, a sice že ukončily účast na kartelové dohodě pouze z důvodu neshody s ostatními účastníky vyplývající ze skutečnosti, že tito účastníci jim odmítali přiznat větší podíl na trhu.
- 142 Ke zohlednění programu slučitelnosti Komise tvrdí, že odměnou za zavedení takového programu je v ideálním případě neexistence protisoutěžních jednání, avšak nikoliv snížení pokuty za účast na kartelové dohodě, ke které přesto došlo.

Závěry Soudního dvora

- 143 Tribunál, který zjistil skutkové okolnosti, jejichž přezkum Soudnímu dvoru nepřísluší, v bodě 276 napadeného rozsudku rozhodl, že „s přihlédnutím ke spisu společnost Schindler ukončila účast na kartelové dohodě pouze z důvodu neshody s ostatními účastníky vyplývající ze skutečnosti, že tito účastníci jí odmítali přiznat větší podíl na trhu“. Tribunál s ohledem na judikaturu připomenutou výše v bodech 274 a 275 napadeného rozsudku a na toto posouzení skutkových okolností zamítl argument navrhovatelek týkající se dobrovolného ukončení protiprávního jednání, aniž se dopustil nesprávného právního posouzení.
- 144 Jak uvedla generální advokátka v bodě 185 svého stanoviska, program slučitelnosti zavedený společností Schindler zjevně neměl pozitivní účinek, naopak učinil odhalení dotčených protiprávních jednání složitějším. Z toho vyplývá, že Tribunál se nedopustil nesprávného právního posouzení, když zamítl argument navrhovatelek v tomto smyslu.
- 145 Jedenáctý důvod kasačního opravného prostředku je v důsledku toho neopodstatněný.

Ke dvanáctému důvodu kasačního opravného prostředku, který vychází z porušení oznámení o spolupráci z roku 2002 z důvodu příliš nízkého snížení pokut za spolupráci

Argumentace účastnic řízení

- 146 Dvanáctým důvodem kasačního opravného prostředku navrhovatelky zpochybňují body 287 až 361 napadeného rozsudku, kterými Tribunál zamítl devátý důvod žaloby v prvním stupni.

- 147 Zprv zpochybňují pili mal snížení pokut a nerovn zacházení při pouit oznámení o spolupráci z roku 2002.
- 148 Zpochybňují zejména bod 296 napadeného rozsudku, v nmz Tribunál uvedl, že Komise disponuje podstatnm prostorem pro uvážení, a bod 300 uvedeného rozsudku, ve kterm rozhodl, že lze kritizovat pouze zjevn překročení tohoto prostoru. Podle navrhovatelek takov prostor pro uvážení neexistuje a Tribunál měl povinnost ověřit sporné rozhodnutí v plném rozsahu, pokud jde o stanoven astky pokuty, a měl tak vykonat pravomoc soudního přezkumu v plné jurisdikci, kterou mu přiznává lanek 31 naizen . 1/2003.
- 149 Tribunál navíc nepravm v bodě 309 napadeného rozsudku zamítl prohlsen, jez navrhovatelky předložily Komisi.
- 150 Konen měl Tribunál v bodech 312 až 319 napadeného rozsudku nesprvn pouit zásadu rovného zacházení ve vztahu k důkazům, které poskytly navrhovatelky.
- 151 Zadrue navrhovatelky zpochybňují body 350 až 361 napadeného rozsudku, jimiz Tribunál zamítl ast devátého důvodu žaloby v prvním stupni, ve které uváděly, že snížení pokuty o 1 % za jejich spolupráci nad ramec oznámení o spolupráci bylo pili nzk, jelikoz nezpochybnily skutkov zjiten obsaen v oznámení námitek. Domnvj se, že uvaha Tribunálu je nesprvn a v rozporu s divji judikaturou.
- 152 Podle Komise Tribunál v bodě 308 napadeného rozsudku sprvn uvedl důvod, pro nebylo prohlsen navrhovatelek vznamn, což je nezbytnou podmínkou ke snížení pokuty v souladu s bodem 21 oznámení o spolupráci z roku 2002. Jedná se o posouzení skutkového stavu, které Soudní dvůr v ramci kasačního opravného prostředku nemůže přezkoumávat.
- 153 K argumentu vycházejícímu z porušení zásady rovného zacházení Komise uvádí, že navrhovatelky zamluj „podrobn vysvtlen systému“, které poskytl jeden z podniků uastncch se kartelové dohody, jez odůvodňuje významnou přidanou hodnotu adosti tohoto podniku o shovívavost.
- 154 K bodům 350 až 361 napadeného rozsudku Komise uvádí, že uelem polehčující okolnosti na základě bodu 3 est odrážky pokynů z roku 1998 není přese vše odměnit adosti o shovívavost, které neuspěly, nebo jim nebylo dostaten vyhověno, protože by to zpochybňovalo motivan uinek oznámení o spolupráci z roku 2002 a povinnost spolupráce vyplývající z tohoto oznámení, a to vzhledem k tomu, že prve jen tehdy, když je poskytnuta „vznamn pidan hodnota“, a v závislosti na dni zahjen spolupráce, jsou poskytnuta odstupovan snížení.

Zvery Soudního dvora

- 155 Je třeba připomenout, že kdyz unijní soud vykonává přezkum legality rozhodnutí ukládajícího pokuty za porušení pravidel hospodrsk soutěže, nemůže se opírat o prostor Komise pro uvážení stran volby zohledněných skutečnosti při uplatnvn kriteri uvedených v pokynech z roku 1998 ani stran posouzení těchto skutečnosti, aby tak upustil od důkladného přezkumu právního i skutkového stavu (ve uveden rozsudek Chalkor v. Komise, bod 62). Takov pravidlo se použije rovnz tehdy, kdyz soud ověřuje, zda Komise sprvn pouila oznámení o spolupráci z roku 2002.
- 156 I kdyz zásady uveden Tribunálem v bodech 295 až 300 této judikatur neodpovdj, je třeba přezkoumat způsob, kterm Tribunál provedl svůj přezkum v této věci k ověření toho, zda tyto zásady porušil. Jak totiz uvedla generální advokátka v bodě 191 svého stanoviska, význam má kriterium, které Tribunál skuten použil při konkrétním přezkumu pidan hodnoty plynoucí ze spolupráce dotyčného podniku s Komisí.

- 157 V bodech 301 až 349 napadeného rozsudku Tribunál přezkoumal důkazy uplatněné navrhovatelkami, aby určil, zda poskytly významnou přidanou hodnotu ve smyslu bodu 21 oznámení o spolupráci z roku 2002.
- 158 I když tento přezkum obsahuje posouzení skutkového stavu, jejichž přezkum Soudnímu dvoru v rámci kasačního opravného prostředku nepřísluší, je třeba konstatovat, že Tribunál provedl důkladný přezkum, v jehož rámci sám posoudil důkazy, aniž odkázal na prostor Komise pro uvážení, a vlastní rozhodnutí podrobně odůvodnil.
- 159 Ke kritice bodů 309 a 312 až 319 napadeného rozsudku je třeba konstatovat, že zpochybňují posouzení skutkového stavu Tribunálem, jejichž přezkum Soudnímu dvoru v rámci kasačního opravného prostředku nepřísluší. V každém případě zásada rovného zacházení nebrání tomu, aby bylo příznivěji zacházeno jen s podnikem, který poskytne významnou přidanou hodnotu ve smyslu bodu 21 oznámení o spolupráci z roku 2002, jestliže je účel tohoto ustanovení legitimní.
- 160 Kritiku bodů 350 až 361 napadeného rozsudku je třeba prohlásit za neopodstatněnou z důvodu uvedeného Komisí a převzatého v bodě 152 tohoto rozsudku.
- 161 Dvanáctý důvod kasačního opravného prostředku je v důsledku toho neopodstatněný.

K třináctému důvodu kasačního opravného prostředku, vycházejícímu z nepřiměřenosti výše pokut

Argumentace účastnic řízení

- 162 Třináctým důvodem kasačního opravného prostředku navrhovatelky zpochybňují body 365 až 372 napadeného rozsudku, kterými Tribunál zamítl desátý důvod žaloby v prvním stupni. Domnívají se, že předpoklad, na němž je založena úvaha Tribunálu, je nesprávný, protože protiprávní jednání nemohou být přičítána společnosti Schindler Holding. Pokutu mimoto nelze považovat za přiměřenou už z toho důvodu, že nepřekračuje prahovou hodnotu 10 % obrátu. Z článku 49 Listiny vyplývá, že přezkum přiměřenosti pokuty představuje odlišný aspekt, který doplňuje ověření prahové hodnoty 10 % obrátu. Citují v tomto ohledu výše uvedený rozsudek Evropského soudu pro lidská práva Mamidakis v. Řecko, ve kterém měl uvedený soud za to, že pokuta v celkové výši přibližně 8 milionů eur je nepřiměřená.
- 163 Komise uvádí, že třináctý důvod kasačního opravného prostředku je neopodstatněný.

Závěry Soudního dvora

- 164 Z ustálené judikatury vyplývá, že Soudnímu dvoru nepřísluší – vyslovuje-li se k právním otázkám v rámci kasačního opravného prostředku – aby z důvodů ekvity svým posouzením nahrazoval posouzení Tribunálu, který při výkonu svého přezkumu v plné jurisdikci rozhodl o výši pokut uložených podnikům proto, že porušily unijní právo (výše uvedený rozsudek Dansk Rørindustri a další v. Komise, bod 245).
- 165 Nesprávné právní posouzení Tribunálu z důvodu nepřiměřené výše pokuty by tedy bylo možné konstatovat, pouze v případě, že by Soudní dvůr měl za to, že výše sankce je nejen nevhodná, ale také nadměrná, a to natolik, že je nepřiměřená (rozsudek ze dne 22. listopadu 2012, E.ON Energie v. Komise, C-89/11 P, bod 126).
- 166 V projednávaném případě se Tribunál neomezil na ověření toho, zda výše pokuty nepřekračuje prahovou hodnotu 10 % obrátu uvedenou v čl. 23 odst. 2 druhém pododstavci nařízení č. 1/2003, ale v bodech 368 až 370 napadeného rozsudku přistoupil k důkladnému přezkumu přiměřenosti pokut.

- 167 Kritika zohlednění obratu společnosti Schindler Holding spočívá na nesprávném předpokladu týkajícího se legality použití pojmu „podnik“, jak bylo prokázáno v odpovědi na sedmý důvod.
- 168 K odkazu na výše uvedený rozsudek Evropského soudu pro lidská práva Mamidakis v. Řecko – v rozsahu, v němž je relevantní ve věci hospodářské soutěže, která se týká obchodní společnosti a její dceřiné společnosti a nikoliv fyzické osoby – je třeba zdůraznit, jak to uvedla generální advokátka v bodě 214 svého stanoviska, že o tom, zda s sebou pokuta nese nepřiměřené břemeno pro osobu, které byla uložena, nelze rozhodnout jen z pohledu její nominální výše. Závisí to rovněž především na platební způsobilosti této osoby.
- 169 V tomto ohledu je třeba zdůraznit, že v případě, kdy jsou pokuty uloženy podniku, který tvoří hospodářskou jednotku a pouze formálně se skládá z několika právnických osob, nelze platební způsobilost těchto posledně jmenovaných osob zohledňovat individuálně. V této souvislosti Tribunál v bodě 370 napadeného rozsudku správně konstatoval, když zohlednil závažnost dotyčných praktik, velikost i ekonomickou způsobilost skupiny Schindler, že celková výše pokut uložených navrhovatelkám představuje přibližně 2 % jejich konsolidovaného obratu v roce 2005, což nelze považovat za nepřiměřené ve vztahu k velikosti dotyčné skupiny.
- 170 Ze všech těchto skutečností vyplývá, že třináctý důvod kasačního opravného prostředku je neopodstatněný.
- 171 Jelikož žádnému z důvodů kasačního opravného prostředku uplatněným navrhovatelkami nebylo vyhověno, musí být kasační opravný prostředek zamítnut v plném rozsahu.

K nákladům řízení

- 172 Podle čl. 184 odst. 2 jednacího řádu rozhodne Soudní dvůr o nákladech řízení, není-li kasační opravný prostředek opodstatněný.
- 173 Podle čl. 138 odst. 1 téhož jednacího řádu, použitelného na řízení o kasačním opravném prostředku na základě jeho čl. 184 odst. 1, se účastníku řízení, který neměl úspěch ve věci, uloží náhrada nákladů řízení, pokud to účastník řízení, který měl ve věci úspěch, požadoval. Vzhledem k tomu, že Komise požadovala náhradu nákladů řízení a navrhovatelky neměly ve věci úspěch, je třeba jim uložit, že ponесou vlastní náklady řízení a uhradí náklady řízení vynaložené Komisí. Vzhledem k tomu, že Rada nepožadovala náhradu nákladů řízení navrhovatelkami, ale požádala, aby Soudní dvůr rozhodl o nákladech řízení přiměřeně, ponесе vlastní náklady řízení.

Z těchto důvodů Soudní dvůr (pátý senát) rozhodl takto:

- 1) **Kasační opravný prostředek se zamítá.**
- 2) **Společnosti Schindler Holding Ltd, Schindler Management AG, Schindler SA, Schindler Sàrl, Schindler Liften BV a Schindler Deutschland Holding GmbH ponесou vlastní náklady řízení a uhradí náklady řízení vynaložené Evropskou komisí.**
- 3) **Rada Evropské unie ponесе vlastní náklady řízení.**

Podpisy.